

ADALÉKOK A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ÉS SZOVJET-OROSZORSZÁG FEGYVERES SZÖVETSÉGÉNEK KÉRDÉSÉHEZ

Liptai Ervin alezredes

1919. március 21-én, a magyar dolgozókhöz intézett legelső kiáltványában a Magyar Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsa bejelentette, hogy az uralomra jutott magyar munkásosztály „Kijelenti teljes eszmei és lelki közösségét az orosz-szovjet kormánnyal, fegyveres szövetséget ajánl Oroszország proletárjainak.”

A hatalmat kivívott munkásosztályok szoros szövetsége — ideértve a fegyveres szövetséget is — természetszerű és logikus folytatása annak a szolidaritásnak és együttműködésnek, amely a különböző tőkés országok elnyomott munkásosztályát fűzi össze egymással. Az európai munkásmozgalom tapasztalatai már a 19. század második felében bebizonyították, hogy a munkásmozgalmak ellen nemzetközi méretekben szervezkedő reakcióval szemben a munkásoknak is hasonló módon kell összefogniuk. Az egyes országok korában elszigetelt munkásmozgalmainak a Nemzetközi Munkásszövetségekben — az I. és II. Internacionáléban — való összefonódása hatalmas lendületet adott az európai munkásosztály eszmei és szervezeti fejlődésének. A munkások megtanulták, hogy a kizsákmányolás és elnyomás elleni harcukban mint szilárd szövetségesekre támaszkodhatnak a külföldi munkásszervezetekre. Az első világháborúban szerzett keserű tapasztalatok alapján mind szélesebb munkás- és szegényparaszt tömegek ismerték fel, hogy azok a front második oldalán levő, katonaruhába öltöztetett munkások és parasztok, kiknek legyilkolására adták kezükbe a fegyvert, nem ellenségeik, hanem sorstársaik, és, hogy valamennyiük igazi ellenségeit a királyi és császári palotákban, az iparbárók és földesurak kastélyaiban kell keresniök. A dolgozók előtt egyre világosabbá vált, hogy a II. Internacionáléban tömörült szociáldemokrata pártok vezetői elárulták őket, amikor a „haza védelme” jelszavával az imperialista érdekekért folyó háború mellé állottak, és az egyik ország munkásait a másik ország munkásainak legyilkolására igyekeztek lelkesíteni. A nemzetközi munkásszolidaritás, a

proletár internacionalizmus eszméje a nemzetközi munkásosztály mind szélesebb tömegeinek tudatában győzedelmeskedett az uralkodó osztályok és szocialsoviniszta kiszolgálóik által szított nacionalizmus felett.

Hatalmas lökést adott a világ munkásai internacionalista öntudata emelkedésének a Nagy Októberi Szocialista Forradalom. A nemzetközi munkásösszetartásnak a történelemben eddig példa nélkül álló széles tömegmozgalma bontakozott ki az orosz munkásosztály hősi harcának támogatására a forradalom és a polgárháború időszakában. A dolgozók mind szélesebb tömegei értették meg, hogy az orosz munkásosztály nem csupán saját felszabadulásáért küzd, hanem az egész világ elnyomott és kizsákmányolt proletárjainak élcsapataként folytatja harcát a szocializmus győzelméért. Ahogyan az Októberi Szocialista Forradalom nemzetközi jellegének felismerése 14 állam imperialistáit fegyveres beavatkozásra készítette az orosz kapitalisták oldalán, úgy érezte kötelességének minden öntudatos szocialista, hogy a fiatal Szovjetállam védelmére keljen. A tőkés országokban milliók emelték fel szavukat az imperialista intervenció ellen, az imperialista hadseregekben pedig egész egységek tagadták meg az orosz proletárdiktatúra elleni harcot.

Százezrekre tehető azoknak a volt oroszországi hadifoglyoknak a száma, akik fegyverrel a kezükben védelmezték a világ első munkás-hatalmát. Közöttük harcolt az a több mint százezer magyar internacionalista, aki tudta, hogy amikor a Távól-Keleten, Turkesztánban vagy Ukrajnában ragad fegyvert az ellenforradalom ellen, egyben a szocializmus magyarországi győzelméért is küzd. A magyar kommunisták a Nagy Októberi Forradalmat a szocialista világforradalom kezdetének tekintették és szilárdan hitték, hogy az oroszországi munkásosztály példáját követve, annak sikereire támaszkodva, a magyar munkásosztály is kivívja felszabadulását és létrehozza a proletárdiktatúrát Magyarországon.

Amikor 1919 márciusában a magyar munkásosztály hatalomra jutott, világos volt, hogy a Magyar Tanácsköztársaságnak az ellenséges imperialista államoktól körülvéve, nemcsak internacionalista kötelessége, hanem *léteérdeke* a Szovjet-Oroszországgal való szoros fegyveres és szellemi együttműködés. Ezért a Magyar Tanácsköztársaság kommunista vezetői a proletárdiktatúra fennállásának első pillanatától kezdve arra törekedtek, hogy elősegítsék Szovjet-Oroszország és Tanács-Magyarország „legteljesebb és legbensőbb fegyveres és szellemi szövetségét”.¹

Szovjet-Oroszország dolgozói kitörő lelkesedéssel fogadták a Magyar Tanácsköztársaság megszületésének hírért. A proletárdiktatúra magyarországi győzelme a lenini eszme helyességének bizonyítéka, a szocialista világforradalom újabb diadala volt. A Magyar Tanácsköztársaság az imperialisták és fehérgárdisták túlerejével nehéz helyzetben harcoló Szovjetállam első szövetségese volt és ha rövid ideig állott is fenn, azzal, hogy magára vonta az imperialista nagyhatalmak figyelmét és

¹ A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja egyesülését kimondó. 1919. márc. 21-i határozat. „Az egység okmányai.” Budapest. 1919. A Közoktatásügyi Népbiztosság kiadása.

lekötötte hadseregeik egy részét, reális segítséget nyújtott Szovjet-Oroszországnak. Természetes tehát, hogy az oroszországi munkásosztály állama minden erejével igyekezett szellemi és katonai támogatást nyújtani magyar szövetségeseinek.

*

A szovjet és a magyar katonai együttműködés egyik legfőbb kérdése 1919-ben az volt, hogy vajon sikerül-e megvalósítani az oroszországi és a magyar Vörös Hadseregek egyesülését, át lehet-e törni a két munkásállam között húzódó ellenforradalmi kordont? Kétségtelen, hogy két, szövetséges állam hadserege stratégiai együttműködésének nem előfeltétele a közvetlen érintkezés. Mint a továbbiakban látni fogjuk, a szovjet Vörös Hadsereg tudott segítséget nyújtani a Magyar Tanácskörtársaságnak a közös front megteremtése nélkül is.

A két proletárhadsereg egyesülésének azonban a szűkebb értelemben vett katonai szempontokon túlmenően óriási politikai jelentősége lett volna. A proletárdiktatúra létrejöttének körülményei azt bizonyítják, hogy mind a Kommunista Párt-vezete forradalmi erők, mind az ingadozó középrétegek, mind pedig a tölkés-földesúri ellenforradalom 1919 márciusának közepétől úgy számoltak az orosz Vörös Hadsereg Közép-Európába való előretörésével, mint egy, a közeljövőben bekövetkezendő eseménnyel. A budapesti újságok arról adtak hírt, hogy március 18-án a Vörös Hadsereg elfoglalta Tarnopolc és hogy a Galíciában folyó harcok ágyúdörgését már a Kárpátokon innen is hallani lehet. A proletárdiktatúra ellenségei e hírek hallatára meghúzódtak, a semlegesek vagy ingadozók hatalmas táborának egy része pedig közeledett a Kommunista Párthoz. Különösen azután, hogy az antant a Vyx-jegyzékben bejelentette újabb követeléseit, a csalódott kispolgári tömegek jelentős része a külpolitikai orientáció megváltoztatásával, a diadalmasan előretörő szovjet Vörös Hadsereggel való szövetséggel remélte elérni az ország területi integritásának biztosítását. Hasonló szempontok alapján foglalt állást március 21-én a szociáldemokrata vezetők többsége is. Véleményünket természetesen nemcsak a külpolitikai megfontolások befolyásolták, hanem döntően az a tudat, hogy a szovjet Vörös Hadsereg előretérése esetén a Kommunista Párttal és a proletárdiktatúrával szembeni, addig folytatott politikájuk amúgy is lehetetlenné válik. Az a feltevés hogy a szovjet Vörös Hadsereg rövidesen átkel a Kárpátokon, elhatározóan befolyásolta a fiatal Kommunista Párt vezetőinek magatartását is. Amint a későbbiek során a Magyar Tanácskörtársaság volt vezetői ismételtén rámutattak, a kommunisták azzal a tudattal mentek bele a Szociáldemokrata Párttal való egyesülésbe, hogy a későbbiek során az orosz Vörös Hadsereggel való egyesülés lehetővé fogja tenni a legmegbízhatóbb szociáldemokrata vezetők eltávolítását.

„Március 21-én a szociáldemokraták amaz ajánlatának elfogadásában, mely a pártok egyesülésére vonatkozott, az a feltevés játszott a

döntő szerepet, hogy az orosz Vörös Hadsereg Tarnopol táján van már, és sikerülni fog velük egyesülve az egyesült pártból orcsz segítségével sorra kidobálni a szociáldemokráciának azokat a vezetőit, akik nem hajlandók a mi értelmünkben folytatni a diktatúra politikáját.”²

A szovjet és a magyar Vörös Hadsereg egyesülésének perspektívája tehát meghatározóan érvényesült a magyar társadalom valamennyi politikai irányzatának a proletárdiktatúrával kapcsolatos állásfoglalásában. Éppen ezért a két hadsereg egyesülésének kérdése, szűkebb, katonai jelentőségén kívül a Tanácsköztársaság egész fennállásának idején megmaradt olyan tényezőnek, amelynek alakulása döntően hatott az egyes politikai irányzatok bel- és külpolitikai tevékenységére.

Mennyiben volt reális alapja a két Vörös Hadsereg egyesítésére irányuló óhajoknak és törekvéseknek a Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének időszakában? Milyen távolságokat és akadályokat kellett volna leküzdenie a két proletárhadseregnek, hogy megeremthessék egymással a közvetlen kapcsolatot?

A Magyar Tanácsköztársaság a proletárdiktatúra kikiáltása és az imperialisták áprilisi támadása közötti időben sem mennyiségi, sem pedig minőségi tekintetben nem rendelkezett olyan fegyveres erőkkkel, amelyek az ország határainak biztosítása mellett vállalhatták volna azt a feladatot, hogy a Kárpátokon áthatolva keresztültörjék az ukrán ellenforradalmi bandák gyűrűjét, és így egyesüljenek az ukrán Vörös Hadsereggel. Az imperialisták támadása után a magyar Vörös Hadsereg minden erejét a román és cseh-szlovák intervenció csapatai elleni harc köztötte le. Ilyen körülmények között természetes volt, hogy a Magyar Tanácsköztársaság és Szovjet-Oroszország közötti közvetlen érintkezés megeremtését mind Magyarországon, mind pedig Szovjet-Oroszországban az oroszországi Vörös Hadseregtől várták.

1919 márciusában Szovjet-Oroszország katonai helyzete igen súlyos volt. Az imperialista nagyhatalmak és a fehérgárdisták minden eddiginél nagyobb erőt mozgósítottak a proletárdiktatúra ellen.

A Szovjetállam számára a legnagyobb veszélyt Kolcsak keletről előretörő, mintegy 300 000 fős hadserege képezte. Kolcsaknak március folyamán és április első napjaiban sikerült áttörnie a Vörös Hadsereg keleti frontját. Számára és Szibirszk irányában megközelítette a Volgát, ahol előzetesen összegegyeztetett terveik szerint Gyenyikinnel szándékozott egyesülni, hogy hadseregeik egyesített erejével Moszkva ellen vonuljon. A Bolsevik Párt Központi Bizottsága, felismerve a keletről fenyegető halálos veszélyt, a keleti frontot főfronttá nyilvánította és minden erőt, eszközt e front megerősítésére mozgósított.

² Kun Béla: „A Magyar Tanácsköztársaságról.” Kossuth. Bp. 1957. 476. o.

Ezt a feltevéseken alapuló, a Magyar Tanácsköztársaság sorsát döntően befolyásoló elhatározást a későbbiek során a Kommunista Párt vezetői élesen elfelték:

„Ez a taktika azért nem volt marxista—leninista taktika, mert nem a tényekre, hanem a lehetőségekre volt alapítva, olyan lehetőségekre, amelyek bekövetkezhettek volna, de bekövetkezésük el is maradhatott, mint ahogy el is maradt.” Kun B. Idézet mű. 584—585. o.

Szovjet-Oroszország déli frontján francia, görög és más intervenció csapatok, valamint Gyenyikin ellenforradalmi hadserege állottak. Bár március első felében az intervenció csapatok Ogyesszát, Herszont és Nyikolájevet feladni kényszerültek, Gyenyikin hadserege, amelyet az imperialisták bőkezűen elláttak minden szükséges hadfelszereléssel, komolyan fenyegette a Don-medencét és a déli, nagyjelentőségű mezőgazdasági területeket. Gyenyikin a tavaszi hónapokban erőt gyűjtött a nyáron kibontakozó magyarányú támadásra.

Az északi fronton amerikai és angol csapatok tartottak megszállva több fontos kikötőt. Létszámuk Miller fehérgárdista tábornok egységeivel együtt megközelítette a 70 000 főt.

Északnyugaton Esztország, Lettország területén fehérgárdista alakulatok, német önkéntes-zsoldoscsapatok és az ellenforradalmi Lengyelország hadserege támadott a proletárdiktatúrára. Esztország területén alakult meg Jugyenyics és Rodzjanko hadteste, amely Pétervárt fenyegette.

Szovjet-Oroszország nyugati frontján az ukrán Vörös Hadsereg 1919 tavaszán nehéz harcot vívott Petljura ellenforradalmi csapataival. Február elején, Kijev felszabadítása után kezdődött meg a küzdelem a jobbparti Ukrajna birtokáért. Petljura bandái február folyamán és március első felében súlyos veszteségeket szenvedtek és feladni kényszerültek Nyugat-Ukrajna jelentős részét. Március 20-án Scsorsz legendás hadosztálya már Zsmerinkáig tört előre. Az ukrán ellenforradalmárok minden erejüket összeszedték, hogy a diadalmasan előnyomuló Vörös Hadsereget megállítsák és visszazerezzék az elvesztett területeket. A keletgalíciai nacionalista Rada 18-tól 35 évig mozgósítást rendelt el és a sebtében összeszedett egységek egész sorát bocsátotta Petljura rendelkezésére. A szorongatott helyzetben levő ukrán ellenforradalmárok segítségére siettek a lengyel és román csapatok is. Délnyugaton, Mogiljevtől Tyiraszpolig két román hadosztály, északnyugaton pedig Szarnú és Pinszk irányában lengyel egységek támogatták Petljura ellencsapását. Petljura akciója északnyugati irányból Kijev felé indult meg, hogy így az ukrán Vörös Hadsereg egységeit a nyugati irányban elért sikerek feladására kényszerítse. Petljura akciója időleges sikereket ért el: március 17-én sikerült Kijevtől északnyugatra Borodjankáig előretörnnie és ezzel mintegy 50 kilométerre megközelítenie az ukrán fővárost. A Vörös Hadsereg azonban szilárdan tartotta Kijevet: védelmi harcokban felőrölte az ellenforradalmi csapatok erejét, majd ismét előrenyomult. Néhány nappal április közepe után az ukrán Vörös Hadsereg nyugati frontjának vonala Ovrucstól Novográd—Volinszkijon, Sepetovkán, Sztáro—Konztantyinovon, Proszkurovön, Kamenyec—Podolszkijon és Mogiljev—Podolszkijon keresztül Jampolig húzódott. A harcok során Petljura csapatai demoralizálódtak, jelentős részük fogságba esett vagy felbomlott. Néhány egységük maradványai Romániába szorultak, majd onnan mentek át Galíciába. Jelentősebb csapataik csupán Novográd—Volinszkij—Tarnopol vonalában maradtak, azonban Scsorsz hadosztálya itt is erősen szorongatta őket.

Április közepéig tehát Szovjet-Oroszország nyugati frontján a hadihelyzet a Magyar Tanácsköztársaság szempontjából kedvezően alakult. Ebből következően április első felében a Magyar Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsa a két proletárállam fegyveres erői egysítésének lehetőségét optimistán ítélte meg. Kun Béla a Forradalmi Kormányzótanács április 11-i ülésén bejelentette: „Csicsserinnel és Leninnel érintkezésbe lépett, hogy katonai erőnket egyesíteni tudjuk. Kérdezte tőlük, mikor lehet egységes frontot csinálni... Szervezett betörést kellene csinálni Mármaros alatt.”³ A Kun Béla által meghatározott irány kiválasztásánál nyilvánvalóan az játszott szerepet, hogy ebben az időben az ukrán Vörös Hadseregnek itt előretörve kellett volna a legkevesebb akadályt leküzdenie. Petljura ellenforradalmi hadseregének maradványai ettől a vonaltól északra helyezkedtek el. A román csapatok pedig még nem húzódtak fel idáig jelentős erőkkel. E terv azonban bármennyire realitásnak látszott is, a később bekövetkezett események folytán nem valósulhatott meg.

*

A Magyar Tanácsköztársaság megszületése, egy újabb Vörös Hadsereg megjelenése a szovjetellenes intervencióra készülődő kelet-európai országok hátában komoly zavart okozott az imperialista vezérkarok terveiben. 1919 tavaszára a befejezéshez közeledtek Franchet d'Esperay tábornok vezetésével a francia—görög balkáni hadsereg előkészületei a szovjetellenes intervencióra. A hadsereg vezérkara már hozzálátott a csapatok Besszarábiába való átcsoportosításának megszervezéséhez, midőn a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása arra készítette a francia hadvezetést, hogy balkáni hadseregét minden eshetőségre készen visszatartsa egy esetleges Magyarország elleni hadműveletre. Hasonló hatást váltott ki a proletárdiktatúra magyarországi győzelme Csehszlovákiában és Romániában is. Csehszlovákiában 1919 tavaszán önkéntes egységeket szerveztek a szovjetellenes háború céljaira. 1919. március 21. után a csehszlovák uralkodó osztály hadseregének döntő részét a magyar Vörös Hadsereg ellen kényszerült bevetni és le kellett mondania a Szovjet-Oroszország elleni intervencióba való bekapcsolódásról. A román hadvezetés is arra kényszerült, hogy csapatainak jelentős részét az erdélyi fronton alkalmazza és meggyengítse besszarábiai és bukovinai erőt.

Az imperialista hatalmak politikai és katonai vezetése világosan felismerte azt a veszélyt, melyet a Magyar Tanácsköztársaság és Szovjet-Oroszország fegyveres erőinek esetleges egyesülése jelentett számukra. Tudatában voltak annak, hogy az elszigetelt és minden oldalról körülvett Tanács-Magyarországot könnyebben legyűrhetik, mint ha annak sikerül a területi kapcsolatot is megteremtieni Szovjet-Oroszországgal. Azt is tisztán látták, hogy a szovjet Vörös Hadsereg csapatainak meg-

³ A Forradalmi Kormányzótanács április 11-i ülésének jegyzőkönyve. A Párttörténeti Intézet Archivumában.

jelenése a Kárpát-medencében beláthatatlan következményekkel járt volna a kapitalista Európa számára.

A magyar és az oroszországi Vörös Hadsereg egyesülésének kérdésével több ízben foglalkozott a nyugati burzsoá sajtó is. Egyik legérdekesebb ilyen jellegű cikk a francia L'Homme Libre április 8-i számában jelent meg. „Egyesülhetnek-e a magyar és az orosz bolsevikok?” — címmel. A cikk bizalmatlanságot fejez ki az ukrán nacionalistákkal szemben, képteleneknek tartja őket az orosz Vörös Hadsereg megállítására, sőt felveti, hogy fennáll az a veszély is, hogy az ukrán nacionalisták csapatai a vörösök oldalára állnak át. Figyelmet érdemel a cikknek az a része, amely a két Vörös Hadsereg Románián keresztül való egyesülésének lehetőségét elemzi:

„Egyébként a legjobb magyar erők nem ott vannak, ahol azt hinni kellene: északon, hanem Románia előtt, Debrecentől keletre. Az ő oldalukon az antibolsevista erők egyrészt a besszarábiai és az erdélyi román hadseregből állnak, másrészt a hajdani Szaloniki-hadsereg francia és görög kontingenseiből, melyek Galatz—Bukarest, Kisinyov és Ogyeszsa területén tartózkodnak. A francia csapatok megszállták a Bánátot is Temesvár előtt, megerősítve a szerbekkel, kiknek gyalogsága Orsován és lovassága Szegeden van.

Románia helyzete tehát a magyarok, az ukránok és a bolsevikok koncentrikus támadása esetén igen komoly lenne. A mi bátor szövetségeseink kétségkívül meg fogják gyengíteni az északról jövő Vörös Hadsereg előretörését a Dnyeszternél, azonban ez a vonal a bolsevik csapatoknak a Kárpátokon át való egyesülése következtében megváltozhat és a Pruth völgye akkor a maximalista hordák inváziójának útvonalául szolgálhat, míg a magyarok az erdélyi román csapatokat a Maros és a Szamos völgyeiben támadják.

Egy ilyenfajta hadműveletre azonban minçs kilátás és feltehető, hogy az új magyar kormányzat már megdől, mielőtt ezt az offenzívát megkezdéné.

A Temesvárnál levő francia—görög csapatok valóban kedvező helyzetben vannak, hogy a magyar hadsereg jobbszárnya ellen ellentámadást indítsanak és összeköttetését Budapesttel megszakítsák, mielőtt az oroszokkal a Maros völgyében egyesülhetne. Másrészt ez a kezdeményezés jeladás lenne az előretörésre az itáliai határon lábhozott fegyverrel álló szövetséges hadseregek számára.”

Az imperialisták már néhány nappal a Magyar Tanácsköztársaság megszületése után megkezdték az előkészületeket a magyar- és oroszországi proletárdiktatúra közötti összeköttetés megteremtésének lehetlenné tételére.

A belgrádi francia hadseregpáncsnokságon összekötői minőségben dolgozó Dimitriu román ezredes négy nappal a magyar proletárdiktatúra kikiáltása után, március 25-én már a francia vezérkarnak a két proletárállam egymástól való elszigetelésére irányuló, kirajzolódó terveiről ad hírt az erdélyi román csapatok főparancsnokságának:

„A franciák a románokat és a cseh-szlovákokat kérik, kövessenek el mindent, hogy a magyarok összeköttetése az ukránokkal lehetetlenné tétessék. Itt egy nagy nemzetközi hadsereg felállításának eszméjével foglalkoznak, hogy azzal a Keleti-tengertől a Fekete-tengerig egy hatalmas barrieret állítsanak fel az oroszországi és közép-európai bolsevizmus közé...”⁴

A franciák terve természetesen messzemenő támogatásra talált a román és csehszlovák kormányköröknél. Ezek részéről a stratégiai megfontolások mellett igen fontos szerepet játszottak a területi terjeszkedés szempontjai is. A csehszlovák burzsoá vezetőkörök Tanács-Magyarország kelet felé való elszigetelésének, a románokkal való összeköttetés megteremtésének szükségességével igyekeztek igazolni Kárpát-Ukrajna megszerzésére irányuló törekvéseiket. Ugyancsak március 25-én kelt, Clemenceauhoz intézett levelében Benes a következőket írja:

„Hogy szembeszállhassunk a magyarországi bolsevizmussal, feltétlenül szükséges, hogy összeköttetésünk legyen a románokkal és a magyarországi román hadsereggel... A magyarországi rutének területe, mely a románokat a cseh-szlovákoktól elválasztja, szabad átjárót biztosít a Kelet-Galícia és Orszország felől beözönlő bolsevik agitátorok és bolsevik csapatok számára. Megállapítottuk, hogy teljesen bolsevizált volt magyar hadifoglyok ezen az úton tértek vissza Magyarországra. El kell torlaszolni a bolsevikok beszivárgásának útját Magyarországra felé... Közös ügyünk érdekében kérjük, hogy amily gyorsan csak lehet, elzárhassuk ezt az átjárót.”⁵

Az imperialista román és csehszlovák kormányköröknek a közös korridor megteremtésére irányuló elhatározását hamarosan követték a vezérkarok gyakorlati lépései. A román és a csehszlovák csapatokat úgy összpontosították, hogy azok a Magyar Tanácsköztársaság elleni támadó akció megkezdése után rövid idővel megteremthessék egymással az összeköttetést.⁶

⁴ Idézi: Doberdói *Breit József*: „A magyarországi 1918/19. évi forradalmi mozgalmak és a vörös háború története” Magy. Kir. Hadtörténelmi Levéltár 1925. II. kötet, 41. oldal.

⁵ Idézi: *Vaclav Kral*: „A csehszlovák burzsoázia intervenciók háborúja a Magyar Tanácsköztársaság ellen 1919-ben.” 1956. Csehszlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó. 80–81. oldal.

⁶ A Hadügyi Népbizottság hadművelti osztálya már március végén helyes következtetéseket vont le az erdélyi román csapatok csoportosításáról érkezett közlésekből. Az erdélyi katonai kerület parancsnokságának március 29-i jelentésével kapcsolatban, amely szerint „Már napok óta érkeznek hírek, hogy a románok erdélyi csapataikat észak felé összevonják”, a hadművelti osztály a következőket jegyezte meg: „Ellenségeink részére kétségtelenül nagy előny volna, ha sikerülne nekik bennünket az oroszoktól való közvetlen érintkezéstől elvágni. Ezt a legkönnyebben úgy érhetik el, ha a románok Máramarossziget–Zilah vonalából, a csehek pedig Ungvár vidékéről Huszt, illetve Munkács irányából előnyomulnak. Egymással a közvetlen érintkezést itt vehetik fel a legkönnyebben, mindkét félnek útja itt a legrövidebb, a megteremtendő korridor itt — északon a Kárpátok által, délen a Tisza és Szamos által határolva, orosz és magyar támadások ellen a legkönnyebben védhető... Ezen korridor megteremtése egyébként a csehek és románok régi közös kívánása.” Hadtörténelmi Intézet Levéltára. A Magyar Tanácsköztársaság iratal. 4. csomó.

A román imperialisták április 16-án megindult támadásával kezdetét vette a Magyar Tanácsköztársaságnak Szovjet-Oroszországtól való módszeres és alapos területi elszigetelése. Az erdélyi román hadsereg északi csoportjához tartozó, Olteánu tábornok által vezetett vegyes különítmény kapta azt a feladatot, hogy a Tisza völgyében Huszt felé előrenyomulva vegye fel a kapcsolatot a csehszlovák egységekkel. Április 26-án Klofác, a csehszlovák nemzetvédelmi miniszter is utasította Hennocque francia tábornokot, hogy a parancsnoksága alatt álló 3. hadcszállyal lépje át a demarkációs vonalat és Csap körzetében vegye fel az összeköttetést a románokkal. Ez hamarosan meg is történt. Április 29-én a Csap—Munkács vonalától északra működött román lovas járőrök érintkezésbe léptek a csehszlovák járőrökkel. Ezzel a Magyar Tanácsköztársaság keleten való bekerítésének első szakasza lezárult.

*

A magyar és a szovjet-országi munkáshatalom vezetői a nehéz helyzetben sem mondtak le arról a reményről, hogy az összeköttetést a két proletárállam között megteremthetik.

A közelmúltban került nyilvánosságra Leninnek egy 1919. áprilisában kelt távirata, amelyet Szenpuhovba, Vacetisz főparancsnoknak és Arálovnak, a Köztársaság Forradalmi Katonatanácsa tagjának küldött. Lenin e táviratban az ellen az erőket szétforgácsoló, káros hadvezetés ellen lép fel, amelyet Rakovszkij, az ukrán Népbiztosok Tanácsának elnöke és Antonov-Ovszejenkó, az ukrán Vörös Hadsereg főparancsnoka képviselt. E távirat utasítja az ukrán Vörös Hadsereg vezetőit, hogy erőiket szigorúan a két legfontosabb feladatra: Gyenyikín ellen és a Magyar Tanácsköztársaság megsegítésére koncentrálják.

„A Galícia és Bukovina egy részébe történő előnyomulás a Tanács-Magyarországgal való kapcsolat miatt szükséges. E feladatot minél gyorsabban és tartósabban meg kell oldani, e feladat határain túl azonban Galiciának és Bukovinának semmiféle elfoglalása nem kell, ugyanis az ukrán hadseregnek semmilyen körülmények között sem szabad eltérnie két legfőbb feladatától. Éspedig: az első, legfontosabb és legsürgősebb — segítséget nyújtani a Don-medencének. E segítséget gyorsan és nagy arányban kell elérni. A második feladat — szilárd vasúti kapcsolatot teremteni Tanács-Magyarországgal.

Tájékoztassanak az Antonovnak adott utasításairól és a végrehajtásuk ellenőrzésére tett intézkedéseikről.

A Védelmi Tanács Elnöke:
Lenin.”⁷

⁷ *Lityerturnaja Gazjeta*, 1957. ápr. 21.

Az áprilisi román támadás megindulása után az ukrán Vörös Hadsereg fokozta a vele szembenálló román csapatok elleni tevékenységét, hogy így csökkentse a Magyar Tanácsköztársaságra nehezedő nyomást. Hogy az ukrán Vörös Hadsereg akciói mennyire érzékenyen érintették a román vezérkart, arról tanúskodik Presan tábornoknak, a román hadsereg vezérkari főnökének április 28-án Fochhoz küldött előterjesztése:

„Van szerencsém a következőket Foch tábornagy úr tudomására hozni:

1. A magyar haderők nemsokára teljesen át lesznek vetve a Tisza nyugati partjára.

2. E hadművelet befejeztével kénytelenek leszünk erőink legnagyobb részét a Dnjester mentére küldeni, ahol feltétlenül és sürgősen szükség van rájuk...”⁸

Május elején azonban az ukrán Vörös Hadsereg nyugat felé történő előnyomulását nemvárt körülmény állította meg. Május elején Grigorjev atamán, az ukrán Vörös Hadsereg egyik legfontosabb hadosztályának parancsnoka, árulást követett el és átállva az ellenforradalmárok oldalára, hátbatámadta a szovjethatalmat. Lázadásának központja Jeliszavetgrád volt. Május 9-én fegyveresen szétzavarta a jeliszavetgrádi szovjetet és agyonlővetett több mint 30 kommunista funkcionáriust és egyszerű párttagot. Kapcsolatot teremtett Gyenyikinnel és Mahnával. Felhasználva az árulás váratlanságából számára adódó előnyöket, rövid idő alatt számos jelentős nagy várcst, közöttük Nyikolájevet, Herszont, Jeliszavetgrádot, Jekatyerinoszlavot, Kremencsugot, Znamenýkát, Alekszandriát és egy sor más fontos helységet foglalt el.

Grigorjev árulása súlyos helyzetet teremtett Szovjet-Oroszország nyugati frontjának déli szárnyán. A helyzet súlyosságát fokozta, hogy Grigorjev átállása az ellenforradalmárok oldalára, egybeesett Gyenyikin nagyszabású támadásának megindulásával. Az árulás a Gyenyikin ellen harcoló erők hátában történt és súlyos következményekkel járhatott az egész déli frontra nézve.

Az Ukrán Tanácsok Központi Végrehajtó Bizottsága felhívással fordult Ukrajna valamennyi dolgozójához és harcba szólította őket Grigorjev, valamint az őt támogató ellenforradalmárok ellen.

„Akkor, mikor Szovjet-Ukrajna minden erejét megfeszíti, hogy Szovjet-Oroszországgal együtt kiűzze a Don-medencéből a cári tábornokok bandáit, mikor az ukrán Vörös Hadsereg arra készül, hogy megtisztítsa Besszarábiát és Bukovinát a román földesuraktól és testvéri kezét nyújtsa a vörös Magyarországnak, — a baloldali eszerek és a nyezalezsníkok⁹ újra kezét emeltek a szovjethatalomra.”¹⁰

Az áruló Grigorjev ellen Vorosilov és Parhomenkó vonult fel. Egy-

⁸ P. Breit: i. m. III. Kötet, 223. oldal.

⁹ Ukrajnai ellenforradalmi csoportosulás.

¹⁰ Idézi: A. V. Liholát: Razgrom nacionaliszticeszkoj Kontrrevoluciji na Ukrainye (1917—1922) Goszpolitizdat, 1954. p. 341.

másután szabadították fel a Grigorjev által elfoglalt városokat és május 21-re annak főerőit Alekszandria, Znamenyka és Kamenyka körzetében bekerítették. Néhány nap leforgása alatt szétverték a bekerített elleneséges csapatokat és május 29-én elfoglalták Nyikolájevot, az utolsó nagyobb várost, melyet Grigorjev bandái tartottak megszállva.

Május 24-én Lenin táviratban fejezte ki jókívánságait Vorosilovnak és Parhomenkónak a Grigorjev felett aratott gyors győzelem alkalmából. Egyben kérte, hogy a felszabadult erőket haladéktalanul irányítsák át a Don-medencébe, ahol Gyenyikin támadása következtében igen súlyos volt a helyzet.

Gyenyikin május elején több mint 400 000 fős, az imperialisták által jól felszerelt hadsereggel kezdte meg az előnyomulást. Május első felében sikerült megvetnie lábát a Kubánban és a rosztovi területen. Az áruló Mahnó megnyitotta az utat Gyenyikin lovassága előtt, amely Skuró parancsnoksága alatt mélyen betört Szovjet-Oroszország területére.

Ebben a helyzetben a proletárállamnak minden erőt a Gyenyikin részéről fenyegető halálos veszély elhárítására kellett mozgósítani. Lenin utasította az ukrán Népbiztosok Tanácsát, hogy

„Minden erőt a Don-medencében kell összpontosítani, minden lehető erőt el kell vonni a nyugati frontról, a minimumra csökkentve az aktivitást az Önök nyugati frontján.”¹¹

Lenin intézkedéseinek gyors és eredményes végrehajtását megnehezítette az fegyelmetlenség, fejtelenség és kapkodás, amely Rakovszkij, és más, Ukrajna vezető párt- és állami szerveiben dolgozó áruló, vagy tehetségtelen személyek kártékony tevékenységének eredményeképpen nyilvánult meg az ukrán Vörös Hadsereg irányításában.¹²

Grigorjev árulója és Gyenyikin támadása következtében az ukrán Vörös Hadsereg az előretörtést nyugati és délnyugati irányban már nem tudta az áprilisban megkezdett tempóban folytatni. A csapatok egy részét a déli frontra kellett átcsoportosítani, s ennek eredményeképpen a Galíciában, Bukovinában és Besszarábiában megmaradt egységek ereje már nem volt elégséges ahhoz, hogy az ellenség gyűrűjét áttörve megteremtse a kapcsolatot a magyar Vörös Hadsereggel. Annyi erejük azonban volt, hogy állandó aktivitással, tüntetéssel lekötve tartsák a velük szembenálló román csapatokat és így magukra vonjanak olyan erőket, melyeket az imperialisták egyébként a Magyar Tanácsköztársaság ellen vethettek volna be.

*

¹¹ Lenyinszkij Szbornyik. XXXIV. p. 153.

¹² Lenin ismételen élesen bírálta Szovjetukrajna katonai és politikai vezetésében megmutatkozó fegyelmetlenséget, szervezetalenséget, „partizanscsinát”. Az Ukrán Népbiztosok Tanácsához 1919. május 29-én küldött táviratában a következőket írta:

„Egyetlen ígéretüket sem teljesítik; nincsenek erősítések, a Don-medence részére, a munkások mozgósítása gyalázatosan lagymatagon halad. Önök személyesen felelősek az elkerülhetetlen katasztrófiáért ... Az egész forradalom összeomlása abszolút elkerülhetetlen, ha nem érünk el gyors győzelmet a Don-medencében...” Lenyinszkij Szbornyik. XXXIV. p. 155.

A magyar közvélemény, de a Magyar Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsa tagjainak jelentős része sem volt tisztában azokkal a hallatlan nehézségekkel, amelyekkel Szovjet-Oroszországnak 1919 tavaszán és nyarán kellett megküzdenie. A Bolsevik Párt Leninnel az élen mindent elkövetett, hogy a Vörös Hadsereg erejétől tellően segítséget nyújtson a Magyar Tanácsköztársaságnak és nem rajtuk múltott, hogy a két vörös hadsereg annyira várt találkozása nem valósulhatott meg.

Május 11-én Stromfeld Aurél, a magyar Vörös Hadsereg vezérkari főnöke, Kun Béla számára készített összefoglalójában az antant várható támadására való tekintettel szükségesnek tartotta, hogy az ukrán Vörös Hadsereg a magyarok tehermentesítésére Kolomeából kiindulva, Stryjen át Csap felé előretörjön.

„Úgy látszik, hogy az entente általános támadása előtt állunk. A Magyar Tanácsköztársaságnak léteérdeke, hogy az orosz erők Kolomeából Stryjen át Csap felé előretörjenek s ezáltal a magyar csapatokat legalább a román fronton tehermentesítsék.”¹³

Kun Béla a kérést továbbította Moszkvába s ennek eredményeképpen az ukrán Vörös Hadseregnek a nyugati fronton elhelyezett csapatai újabb erőfeszítéseket tettek a Magyar Tanácsköztársaság megsegítésére.

Lenin május 16-án, Kun Bélához intézett táviratában adott hírt az ukrán Vörös Hadsereg akciójának sikeréről:

„... Üdvözlöm a magyar munkások és parasztok erősödő Vörös Hadseregét. Az antant kegyetlen békéje fokozza a szovjethatalommal való együttérzést.

Tegnap ukrán csapatok a románokat legyőzve átlépték a Dnyesztert. Legszívélyesebb üdvözetemet küldöm Önnek és az összes magyar elvtársaknak.

Lenin.”¹⁴

A moszkvai Pravda május 16-án vezércikkben foglalkozott a Magyar Tanácsköztársasággal:

„Tanácsoroszország Vörös Hadserege rátámadt már Tanácsmagyarország ellenségeire, Besszarábiát már megszábadította a román bojároktól, most megy tovább Nyugatra. Az orosz Vörös Hadseregnek ki kell használnia a helyzetet, folytatnia kell az előnyomulást abban a tudatban, hogy nemcsak Oroszországot védi, hanem eddig egyetlen egy szocialista szövetségesét, a vörös Magyarországot is.”¹⁵

Az ukrán Vörös Hadsereg támadása arra kényszerítette a román hadvezetést, hogy besszarábiai frontját megerősítse, részben a magyar Vörös

¹³ Hadtörténelmi Intézet Levéltára. A Magyar Tanácsköztársaság Iratai, 47. csomó, V. H. P. 511/15. hdmsz.

¹⁴ H. I. L. MTK. 48. csomó, 27. szám.

¹⁵ Idézi a *Proletár Hadsereg* 1919. máj. 31. Hasonló szellemben írt a *Vecsernaja Izvesztija* máj. 16. száma is: „Az ukrán szovjet csapatok áttörve a román frontot Tanácsmagyarország segítségére sietnek és ez a segítség a magyar munkásságnak idejében jön. Az ukrán támogatás nagy diadala a szocialista forradalomnak. Ez reális alapra állítja a szövetséget az orosz Szovjetköztársaság és Tanácsmagyarország között.” — Uo.

Hadsereg elleni támadás céljaira szánt csapatokkal. A román vezérkar május második felében a nyugati fronton levő egyik legerősebb egységét, a 7. hadosztályt, kénytelen volt keletre, a besszarábiai frontra átirányítani. Szamuely Tibor május 13-án Erdélyből átjött személyek adatai és felderítői jelentések alapján azt közölte a Hadügyi Népbiztossággal, hogy:

„...A románok a megszállott területen szászokat, magyarokat és németeket soroztak azzal a hitegetéssel, hogy a magyar kommunisták ellen vonultatják őket, de most, hogy állításuk szerint Besszarábiát támadják, ezeket a besorozottakat az oroszok ellen vonultatják.”¹⁶

Május 26-i táviratában Kun Béla arról tájékoztatta a Magyar Tanácsköztársaság moszkvai követét, Rudnyánszkyt,¹⁷ hogy az ukrán Vörös Hadsereg tevékenységének hatása már nyugaton is érezhető.

„A Dnyeszter átlépéséről még mindig nem kellően vagyunk tájékoztatva, kérjük, folytassák a hadműveleteket, hogy a román erőket lekössék. A csapás Keleten, már ma érezhető Nyugaton. Leginkább azt óhajtamánk, ha az Internacionalisták támadása Galícia ellen, vagy legalább Csernovitz ellen bekövetkeznék. Egyébként tartsa magát ahhoz, amit Szamuely mond.”¹⁸

A román és lengyel vezérkarok, összefogva Petljurával, egybehangolt akcióba kezdtek, hogy az ukrán Vörös Hadsereg előnyomulását megállítsák és szilárdan elreteszeljék a Magyarországra felé vezető utat.

A lengyelek május közepén Lembergől délre, Szambor, Sztryj és Sztaniszlav irányában támadásba kezdtek. Május 20. után a román csapatok is megkezdték előnyomulásukat Csernovic—Kolomea—Sztaniszlav irányában. A két sereg élei május 2-én Sztaniszlavtól délre találkoztak.

Minden bekerítés akkor szilárd, ha két frontja van: egy *belső*, a bekerített ellenséges csapatok felé és egy *külső*, amelynek feladata a bekerített felmentésére irányuló támadások visszaverése. A Magyar Tanácsköztársaság és Szovjet-Oroszország közötti csehszlovák—román korridor (belső front) létrehozását tehát követte a lengyel és román csapatok összekötésének megteremtése (külső front). Az imperialista vezérkarok ezzel befejezettnek tekintették a két proletárállam területi elszigetelését.

„Egyidőben a VIII. hadosztálynak május 23. és 25. között Bukovinából Podoliába történt bevonulásával, amely a lengyeleknek jelentett segítséget, az erdélyi csapatok parancsnoka elfoglalta Kőrösmezőt és Jablonkát, ahonnan összeköttetést teremtett a VIII. hadosztállyal, biztosítva ezzel a Sziget és Kolomea közötti összeköttetés tartósságát.

Ezen utolsó hadművelettel, amely össze volt hangolva a VIII. hadosztály akciójával, elhárult az orosz és magyar bolszevikok közötti össze-

¹⁶ H. I. L. MTK. 47. csomó, 180. sz.

¹⁷ Rudnyánszky később áruló lett.

¹⁸ A Marxizmus—Leninizmus Intézetének Archivuma. Moszkva. (Továbbiakban MLIA.) F. 21. (49) op. 1. 13. (német nyelven).

köttetés lehetősége.”¹⁹ — írta Mardaescu tábornok „Hadjárat Erdély felszabadítására és Budapest elfoglalására (1918—1920).” c. könyvében.

A román és lengyel csapatok akciójával egyidőben indult meg Petljura támadása Scorsz hadosztálya ellen Proszkurov irányában. Az ellenségnek sikerült áttörnie a Vörös Hadsereg frontját. Korosztzyeny irányában a fehér lengyelek támogatták az ukrán ellenforradalmárokat. Az ellenforradalmi csapatokkal a fronton szembenálló 12. hadsereg az egész nyár folyamán igen kedvezőtlen körülmények között védekezett és a túlerőnek engedve, átmenetileg kénytelen volt visszavonulni.

Május második felében Szamuely repülőgépen Szovjet-Oroszországba utazott, hogy személyesen tájékoztassa Lenint a magyarországi helyzetről és egyben tárgyalásokat folytasson a Magyar Tanácsköztársaságnak nyújtandó fegyveres segítségről. A megbeszélésekről nem állanak rendelkezésünkre írásos dokumentumok, azonban egyik dokumentumok, visszaemlékezések stb. alapján következtetni tudunk a legfontosabb megállapodásokat illetően.

Világos volt, hogy tekintettel a Szovjetállam igen súlyos katonai helyzetére és az erők elégtelenségére, az ukrán Vörös Hadsereg rövid idő lefolyásán belül nem képes arra, hogy az ellenség gyűrűjét áttörve, megteremtse a kapcsolatot a magyar Vörös Hadsereggel. Minden nagyobb egység elvonása Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna súlyosan veszélyeztetett frontjairól végzetes következményekkel járhatott volna. Megfelelő tartalék nem állott rendelkezésre. Egyelőre az a megoldás látszott legjobbnak, hogy Kijevben internacionalistákból egy új dandárt állítsanak fel és ezzel siessenek a Magyar Tanácsköztársaság segítségére.

A Kijevi Internacionalista Dandár szervezése már Szamuely szovjet-országi tartózkodásának idején megkezdődött. Júniusban adta ki a Köztársaság Forradalmi Katonatanácsa a parancsot, hogy Kijev körzetében meg kell alakítani az I. Nemzetközi Dandárt, 3 ezreddel. A dandár parancsnokául Szlavojár Csaszteket nevezték ki.

Szamuely hazatérése után nyilatkozott az ukrán Vörös Hadsereg besszarábiai sikereiről és röviden utalt arra, hogy gondoskodás történt a Magyar Tanácsköztársaság megsegítésének előkészítésére. „— A románok elleni támadás a Dnyeszter-fronton már meg is indult. A csapatok sikeresen kelték át a Dnyeszteren, megszállották Benderi városát és, bármennyire cáfolták is a román hivatalos körök, az ukrán vörös csapatok alig tíz kilométernyire állanak Kisinev városától. Az előnyomulás következménye lett, hogy a románok kiürítették az egész Dnyeszter-vonalat és a legjobb esetben is csak a Pruthnál állhatnak meg...

... Minden intézkedés megtörtént, hogy Galiciánál kiépüljön az új Magyarország felé, Magyarország forradalmi proletariátusának, az egész világ elnyomott és kizsákmányolt proletárjainak felszabadítására.”²⁰

¹⁹ G. P. Mardáescu: „Campania pentru desrobirea Ardealului si ocuparea Budapestei.” (1918/1920.) Bucuresti. 80. oldal.

²⁰ Vörös Újság, 1919. jún. 3.

Szamuely a nyilvánosságnak szánt beszámolójában tulságosan derül-
látóan rajzolta meg az ukrán Vörös Hadsereg helyzetét. A Kun Bélá-
nak adott beszámolóban azonban leplezetlenül feltárta, hogy Szovjet-
Oroszország és Ukrajna milyen hallatlan nehézségek között folytatja élet-
halálharcát, rámutatott, hogy a besszarábiai akció nem több a románok
figyelmének és haderejének lekötésére irányuló tüntetésnél és, hogy
rövid időn belül nem várható Kelet-Galícián át közvetlen segítség.

„... A beszámoló lényege az volt, hogy nem számíthatunk hamarosan
arra, hogy Kelet-Galícián keresztül egyesülhessünk az orosz Vörös
Hadsereggel; lehetséges, hogy a Besszarábia elleni katonai tüntetéssel a
románok figyelmét keleti határaikra vonja az ukrainai szovjet kormány,
de a katonai helyzet Szovjet-Oroszországban még nehezebb, mint má-
lunk.”²¹ — emlékezett vissza később Kun Béla Szamuely beszámolójára.

Szamuely Moszkvából magával hozta Lenin üzenetét a magyar munká-
scsohhoz, mely a nemzetközi munkásmozgalom egyik legnagyobb el-
méleti alkotása.

Egészen az utóbbi időkig nem tudtunk arról, hogy e nagyjelentőségű
dokumentum kezdeményezője Kun Béla volt, aki május 26-i szikra-
táviratában kérte Lenint egy olyan üzenet küldésére, amely a magyar
dolgozó tömegek figyelmét felhívja arra, hogy csupán az ingadozás, a
visszafelé tekintgetés következetes felszámolásával és a proletárdiktatúra
megvalósításában való határozott előrehaladással lehet a munkásosztály
szocialista jövőjét biztosítani.

„Lenin Moszkva. — Köszönöm az osztrák sajtó rágalmai ellen kül-
dött táviratát. Tekintettel arra, hogy a párt jobboldali elemei a várható
antant-támadás következtében számukra kedvező változást szimatolnak,
igen jó lenne, ha Ön nekem egy nyílt levélben kifejtene, hogy csupán
egy választás van, vagy a proletár- vagy pedig a burzsoá diktatúra és
hogy a siker titka nem a visszafelé vezető út biztosításában, hanem a
kapitalista berendezkedéssel való radikális szakításban áll. A levelet
kérem rádió n keresztül küldeni.

Kun népbiztos.”²²

Kun Bélának a távirata abból a szempontból is igen figyelemre-
méltó, hogy új fényt vet Kun Bélának a szociáldemokrata ingadozó ve-
zetőkkel kapcsolatos állásfoglalására a Tanácsköztársaság időszakában.
E távirat alapján világossá válik, hogy Kun Béla nem mindenáron töre-
kedett a jobboldali szociáldemokratákkal való egység fenntartására.
Úgy értékelte azonban, hogy az ingadozó jobboldali szociáldemokrata ve-
zetők eltávolításának előfeltétele az, hogy maguk a tömegek ítéljék el
azt a visszafelé tekintgető, kétkulacsos politikát, amelyet a jobboldali
szociáldemokrata vezetők folytattak. Ennek elérésére kívánta igénybe-
venni azt a hatalmas tekintélyt, amely Lenint övezte a magyar munká-
sosztály és a párt vezetőinek körében.

²¹ Kun B. I. m. 553. o.

²² MLIA. F. 21. (49) op. 1. 12.

Június első felében zajlott le a magyar Vörös Hadsereg felvidéki diadalmenete, az Északi Hadjárat, melynek egyik fő célkitűzése a cseh—román korridor megszakítása, a bekerítés belső frontjának áttörése volt. A hadjárat eredményeképpen megszakadt a csehszlovák és román ellenforradalmi csapatok közötti összeköttetés és a magyar Vörös Hadsereg hatalmas területet szabadított fel. A felszabadított területen június 16-án megalakult a Szlovák Tanácsköztársaság. Az új munkáshatalom azonnal hozzájárított a szlovák Vörös Hadsereg megszervezéséhez és ezzel egyidejűleg utasította kijeji követét, Ruzitskát; lásson hozzá az Ukrajnában levő szlovák volt hadifoglyok és vöröskatonák koncentrálásához, hogy azok szükség esetén készen álljanak a hazatérésre.²³

Míg a Magyar Tanácsköztársaság a felvidéki sikereket ünnepelte, a Szovjet-Oroszországból érkező hírek aggasztó képet adtak az ottani katonai helyzetről. Június 17-én Rudnyánszky arról számolt be Kun Bélának, hogy a „katonai helyzet igen súlyos. Pétervár eleste napok kérdése. Keleten jobb a helyzet.”²⁴ — Bár Pétervár eleste nem következett be, a helyzet kétségkívül kritikus volt. Június 24-én ugyancsak a moszkvai követ jelenti: „Kozák sikerek délen, késleltetik a galíciai akciót. Internationalisták szervezése központosítva.”²⁵ A kijeji nemzetközi dandár szervezése azonban nehézkesen haladt előre. A Szovjet-Oroszország keleti és déli frontjain harcoló internationalista katonák a leg súlyosabb harcok idején nem hagyhatták el a rájuk bízott frontszakaszt. Az Ukrajna területén levő volt hadifoglyok közül, sokan nem feleltek meg a kívánalmaknak. A július 8-án, Rudnyánszkytól érkezett távirat arról ad hírt, hogy: „Kijevben sorczás. Anyag rossz. Veszteségek.”²⁶

*

Június második felében a Magyar Tanácsköztársaság helyzetében is negatív irányú fordulat következett be. A magyar Tanácskormány az áruló szociáldemokraták nyomására, Lenin figyelmeztetése ellenére helyt adott Clemenceau hazug ígéretekkel alátámasztott követelésének és elrendelte a Vörös Hadsereg visszavonását az Északi Hadjárat folyamán felszabadított területekről, anélkül, hogy az antant ígéreteinek betartására konkrét biztosítékokat kapott volna. A kommunista népbiztosok je-

²³ Janousek, a szlovák külügyi népbiztos a következő utasítást adta Ruzitskának:

„A Szlovák Köztársaság Népbiztosainak Tanácsa hamarosan pontos és kimerítő instrukciókat közöl Önnel. Időközben a szlovák kormány nevében intézkedjék valamennyi szlovák hadifogoly általános mozgósítására Ukrajnában. Kezden tárgyalásokat az ukrán kormánnyal az Ukrajnában tartózkodó minden csehszlovák katonai erő, vöröskatona összpontosítására vonatkozólag. A mozgósítottakból és a vöröskatonákból képzett katonai erőt a galíciai fronton kell összpontosítani, hogy az orosz és a magyar hadseregek egyesülése esetén ezt az erőt haladéktalanul a szlovák frontra küldhessék ...” MLIA. F. 21. (49) op. 1. 25. (Az eredeti távirat német nyelven.)

²⁴ A csepeli szikratáviró anyagában. „Érkező táviratok” könyvében történt bejegyzés. MLIA. F. 21. (49) op. 1. 9.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

lentős része a jegyzék biztosítékok nélküli elfogadása ellen szállt síkra. A jegyzék garanciák nélküli elfogadása elleni érveit felsorakoztatva, Szamuely Tibor többek között rámutatott arra, hogy a Magyar Tanácsköztársaságtól a proletár internacionalizmus, a Szovjet-Oroszországgal való szövetség érdeke is a szilárd helybállást követeli meg.

„Nem akarom bővebben fejtegetni, hogy mit és miért köszönhetünk mi az oroszországi tanácsköztársaságnak, nem akarom bővebben fejtegetni, hogy milyen kötelességeink vannak az oroszországi proletariátussal szemben. De az az egy kétségtelen, hogy nekünk a harcot feladni, a harcot beszüntetni addig nem lehet, amíg az oroszországi proletariátus veszélyben van, amíg az oroszországi proletariátussal az entente szóba állani nem akar, ellenben minden eszközzel, minden rendelkezésre álló eszközzel letiporni, vérbegázolni akarja. Addig nálunk nem lehet arról szó, hogy a harcot feladni vagy csak szüneteltetni is lehet!”²⁷

A magyar Vörös Hadseregnek a felszabadított területekről való visszavonása súlyos következményeket vont maga után. Az elégedetlenség hullámai mind a katonák soraiban, mind a háterszágban magasra csaptak. Az ellenforradalmi reakció elérkezettnek látta az időt a nyílt zászlóbontásra. Szerte az országban ellenforradalmi lázadások törtek ki, rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy az antant nem gondol a Clemenceau jegyzék ígéreteinek betartására.

A Clemenceau-jegyzék követelésének biztosítékok nélküli elfogadásában és végrehajtásában kétségkívül jelentős szerepe volt Kun Béla állásfoglalásának. Kun Béla a későbbiek folyamán maga is elismerte, hogy helytelen volt garanciák, időnyerést célzó tárgyalások nélkül nemcsak megszüntetni a hadműveleteket, hanem vissza is vonni a csapatokat. A Tanácsköztársaság bukását követő időszakban azonban Kun Bélát nemcsak ezért az általa is elismert hibás lépésért érték bírálatok a katonai politika, a hadi stratégia területén, hanem olyan kérdésekben is elmarasztalták, melyekben Kun Bélát nem terhelte felelősség:

Egyesek Kun Bélát azért hibáztatták, mert szerintük nem tett meg minden erőfeszítést annak érdekében, hogy elősegítse az orosz és a magyar Vörös Hadsereg egyesülését. Szántó Béla például kéziratos munkájában²⁸ helyteleníti, hogy Kun a szovjet Vörös Hadseregtől várta az ellenforradalmi kordon áttörését, ahelyett, hogy a magyar fegyveres erőkkel igyekezett volna a kordont áttörve, elébe menni a szovjet Vörös Hadseregnek. Szántó műve Kun Béla hadi-stratégiai koncepciójának ezt az irányvonalát azzal magyarázza, hogy Kun elsősorban és döntően a nyugat-európai, főleg a németországi forradalom sikerétől tette függővé a szocializmus győzelmét Oroszországban éppúgy, mint Magyarországon. Ennek bizonyítékeként említi Szántó munkája azt is, hogy a magyar Vörös Hadsereg erőit a kassa-bártfai előnyomulás után nem keleti irányban összpontosította, hanem északnyugaton, Léva térségében. Az utóbbira

²⁷ Tanácsok Országos Gyűlésének Naplója. Bp. 1919. Athenaeum. 124. o.

²⁸ A Párttörténeti Intézet Archivumában.

vonatközoan meg kell mondanunk, hogy a magyar Vörös Hadsereg június második felében nem azért erősítette meg északnyugati frontját, hogy kalandos vállalkozásba kezdve, a forradalmat a „szuronyok hegyén” vigye Nyugat-Európa felé, hanem azért, mert a csehszlovák burzsoá hadsereg ebben az irányban tervszerű támadást kezdett meg.

Ami pedig Kun Bélának a nyugateurópai forradalmi mozgalmak jelentőségével és szerepével kapcsolatos állásfoglalását illeti, e kérdés tárgyilagos értékelésénél nem szabad szemünk elöl téveszteni azt a tényt, hogy Nyugat-Európa számos országában ebben az időszakban objektív forradalmi helyzet volt, és nem csak Kun Béla, hanem a nemzetközi kommunista mozgalom valamennyi vezetője, maga Lenin is még igen közelinek tartotta a nyugateurópai országok szocialista forradalmának kitörését és győzelmét. Amellett, hogy a magyar és az orosz proletárdiktatúra súlyos helyzetének gyökeres megjavulását hosszabb időn keresztül a nyugateurópai forradalmak sikereitől remélte, Kun Béla mindvégig tisztában volt azzal, hogy a nemzetközi szocialista forradalom bázisát és gerincét Szovjet-Oroszország képezi és hogy a döntő küzdelem ott folyik.

Kun ezzel kapcsolatos állásfoglalását híven tükrözi az a felhívás, melyet 1919 áprilisában intézett a Szovjet-Oroszországban harcoló magyar internacionalistákhoz. E felhívást a tette szükségessé, hogy az oroszországi magyar internacionalisták egy jelentős része a Magyar Tanácsköztársaság elleni intervenció megindulása után Magyarországra akart hazatérni, hogy itt harcoljon az ellenforradalmi intervenció ellen. A magyar hadifoglyok eltávozása ebben az időben érzékenyen érintette volna az orosz Vörös Hadsereget mind a szibériai, mind pedig a turkesztáni fronton. Kun Béla felhívásában rámutatott, hogy a nemzetközi és a magyar proletárforradalom érdeke azt követeli meg minden öntudatos internacionalistától, hogy ott állja meg a helyét, ahol a nemzetközi forradalom gerince van: Szovjet-Oroszországban.

„... A burzsoázia végső erőfeszítéssel oda irányítja támadását, ahol a kommün-mozgalom gerincét sejtí, mert úgy gondolja, hogy csapásai az egyre erősödő proletár forradalmat érzékenyen képesek sújtani.

Ha eme erőlködése sikerülne, egyetlen jól kiszámított csapásától összeomlana a gerinc, és összeomlanának a tanácsok köztársaságai.

A fehérgárdisták összevont csapatai és Kolcsak bandái pusztító erővel nyomulnak elő a Volga irányában Kazán és Szamára felé. Ha sikerül az előnyomulásuk, nemcsak az orosz forradalom van veszélyeztetve, hanem alapjában megremeg a nemzetközi forradalom is. Az ellenforradalom száz fronton törtet most elő! — ...

— Aki most készül elhagyni a frontot, hogy visszatérjen a Duna és a Tisza közé, a forradalom védelmére, a legválságosabb pillanatban hagyja cserben a proletárforradalmat.

Aki most nem ragad fegyvert, aki most hagyja el a helyét, nemcsak a közös ügynek árt vele, hanem a fiatal Magyar Tanácsköztársaság ellen is vét ...

Most folyik a döntő küzdelem, ne hagyjátok el helyeiteket!...” — írta felhívásában többek között Kun Béla.

A felhíváshoz Lenin elvtárs írt záradékot, amely így hangzik: „Csatlakozom a felhívás egész szövegében foglaltakhoz és bízom benne, a magyar proletárság a frontokon nem fogja szem előltéveszteni, hogy még néhány hónapig küzdjön a nemzetközi proletárérdekéért és akkor miénk a győzelem, az utolsó, a biztos győzelem.”²⁹

Ha mélyrehatóan elemezzük a Magyar Tanácsköztársaság katonai helyzetét, világosan láthatjuk azt is, hogy a magyar Vörös Hadsereg a négy és fél hónap alatt egyszer sem volt olyan helyzetben, hogy a siker reményével kecsegtető támadást indíthatott volna kelet felé, az orosz Vörös Hadsereggel való egyesülés megteremtésére. Kétségtávol kalandorság lett volna az amúgy is csekély erőket egy nehéz és hosszadalmas, távoli akcióban felhasználni és ugyanakkor védtelenül hagyni a többi frontot, olyan helyzetben, mikor a csehszlovák és a román burzsoázia csapatait csupán néhány tucat kilométer választotta el az ország fővárosától.

A júniusi magyar sikerek idején úgy tetszett, hogy a Magyar Tanácsköztársaság egyelőre maga is meg tud birkózni ellenfeleivel. Ezért az ukrán Vörös Hadsereg segítségének és a galíciai akciónak kérdése nem állott előtérben. Júliusban azonban, a körülmények kedvezőtlen alakulása folytán, az antant fenyegető előkészületei következtében igen fontossá vált a mielőbbi segítség. Július 11-én Kun Béla táviratot küldött Moszkvába, melyben kifejtette, hogy a „Galíciái offenzíva létkérdés számunkra”.³⁰ Ugyanezt ismételte meg július 19-én a tiszántúli offenzíva megindulása előtt.

Július folyamán Szovjet-Oroszország és Ukrajna katonai helyzete nem javult, sőt rosszabbodott. Lenin július 9-én, a pártszervezetekhez intézett levelében írta: „Elérkezett a szocialista forradalom egyik legkritikusabb, sőt minden valószínűség szerint a legkritikusabb pillanata.”³¹ Június végén Gyenyikin elfoglalta Cáricint és július 3-án kiadta a parancsot, hogy valamennyi fehérgárdista hadsereg Moszkva ellen vonuljon.

Kun Béla kérésére Kijevben fozokták az I. internacionalista dándár szervezésének tempóját. Rudnyánszky július 27-én közölte, hogy a csapatösszevonások a galíciai határon megkezdődtek. Azonban a szervezés még nem fejeződött be, mikor a Vörös Hadsereg a tiszántúli offenzíva során, az áruslás következtében vereséget szenvedett.

Kun Béla július utolsó napjaiban naponta sürgette a Besszarábia elleni, tehermentesítő támadás megindulását. Az akció elhúzódsáért Rakovszkijt hibáztatta.

„... Tartok attól, hogy a románok és csehek a közeli napokban koncentrikus támadást indítanak ellenünk, ami bukásunkat jelentené.

²⁹ A „Világszabadság” külön kiadása. Taskent. 1919. ápr. 23.

³⁰ A csepeli szikratáviró anyaga. „Elküldött táviratok”. MLIA. F. 21. (49) op. 1. 9.

³¹ Lenin Művei. 29. köt. 445. old.

Nem igaz, hogy hadseregünkben nacionalisták váltak volna ki, minthogy benne nacionalisták tisztek kivételével nem is voltak. A munkásság elitje velem együtt sikeresen tolja a dolgokat balra, mindez azonban nem segít, ha Besszarábia ellen a mi tehermentesítésünk érdekében nem indul meg komoly támadás, úgy hogy a román területeket a legkomolyabban veszélyeztessék. Figyelmébe ajánlom, hogy területünk oly kicsi, hogy visszavonulásra hely nincsen..."³² — üzenté Kun július 28-án Rudnyánszky útján Leninnek.

Ugyancsak a Besszarábia elleni támadás mielőbbi megindítását kérte a július 30-án, Leninnek küldött táviratában:

„Lenin Mocszka.

Nagyon kérem Önt, hasson oda, hogy a románok elleni támadásokat minden erővel szorgalmazzák. Hadseregünk újjászervezése gyors lépésben halad.

Igen jó lenne, ha a románoknak, akik a mi erőtlenségünkben bíznak, jelentékeny erőket kellene Besszarábiába elvonni. Kérem a kérés sürgős figyelembevételét."³³

Kun Béla táviratára július 31-én érkezett válasz Lenintől:

„Kun Béla Budapest

Moszkva júl. 30.

Budapest júl. 31.

Ottani szám 680 R.

Saját szám 214.

Válasz 29-én kapott 179. számú táviratra.

Lenin éjjel következők átadásával bízott meg. „Biztosítom Kun Béla elvtársat, hogy Rakovskit teljes C. K.-nk nevezte ki és mi valamilyen módon meg vagyunk elégedve Rakovskival. Mi megteszünk minden lehetőt magyar barátaink segítségére, azonban kevés az erőnk. Győzelmiünk Uralban felszabadította a magyar hadifoglyokat és sietve küldjük őket az ukrainai és román frontra, Lenin." ... Kiegészítésül közlöm: Uralban 15 000 körül hadifogoly felszabadult, jó százalékuk beválik, szállításuk, felszerelésük időt kér. Új szervezetüket meg kell szabadítani ukrán fejetlenségétől és „partizáncsinától”, mely már tönkretette Szamuely ittlétekor kezdett szervezet felét. Tény, Lenin saját szavai szerint, hogy Ukrajnában leírhatatlan rendetlenség van, amely képtelenné teszi őket ellenállásra Denikinnel szemben és így Besszarábiát nem bírták ellensúlyozni. Itt nem akarják hinni, hogy ebben Rakovskij hibás, hisznek benne, pedig megijedt, fejtelten, népszerűtlen. Manuilskit ugyancsak ő tartja vissza máig is.³⁴ Számíts úgy, hogy minden lehetőt elkövetünk segítségére.

Rudnyánszky."³⁵

³² MLIA. F. 21. (49) op. 1. 12.

³³ Uo. Eredeti szöveg németül.

³⁴ Manuilskit Szovjetországnak budapesti követeként kívánták Budapestre küldeni.

³⁵ MLIA. F. 21. (49) op. 1. 12.

Július utolsó napjaiban az ukrán Vörös Hadsereg a besszarábiai fronton minden erejét megfeszítve támadásba kezdett, hogy magára vonja a román hadvezetés figyelmét és ezzel lehetőleg enyhítse a magyar Vörös Hadseregre nehezedő nyomást. A Vörös Újság július 31-i száma a következő hírt közölte:

„Kiev július 29. (Szikratávirat.) Az ukrán Vörös Hadsereg vezérkara közli:

A Vörös Hadsereg ismét megkezdte aktív tevékenységét Besszarábia ellen és Jampol mögött a helyiségek egész sorát elfoglalta.”

A magyar Vörös Hadsereg felbomlását, a Tanácsköztársaság bukását azonban már semmiféle segítség nem tudta megakadályozni. A szociáldemokraták aknamunkája, a vezérkar árulása megtette a magáét: a magyar Vörös Hadsereg már nem tudott ellentállni az imperialista túlerőnek.

*

A Magyar Tanácsköztársaságot, az oroszországi és ukrán Szovjetköztársaság első fegyveres szövetségését megdöntötte az imperialista támadók és belső szövetségeseik összefogott ereje. A nemzetközi forradalmi mozgalom bázisán, gerincén, Szovjet-Oroszországon azonban nem tudott győzedelmeskedni az ellenforradalom. A Szovjetunió 40 éves fennállása alatt eltelt események ragyogóan beigazolták annak az álláspontnak helyességét, hogy a nemzetközi munkásmozgalom sorsa, így a magyar munkásosztály sorsa is keleten dőlt el. Az a Vörös Hadsereg, amely 1919-ben még nem volt elég erős ahhoz, hogy a rátámadó ellenforradalmi hadseregeken kívül győzelmet arasson azok felett is, amelyek Tanács-Magyarországot támadták, 1945-ben elhozta a magyar népnek a szabadságot. — A szovjet és magyar szocialista állam eszmei és katonai szövetsége, melynek alapjait 1919-ben rakták le, népköztársaságunk szocialista fejlődésének, nemzeti függetlenségünknek legfőbb biztosítéka.